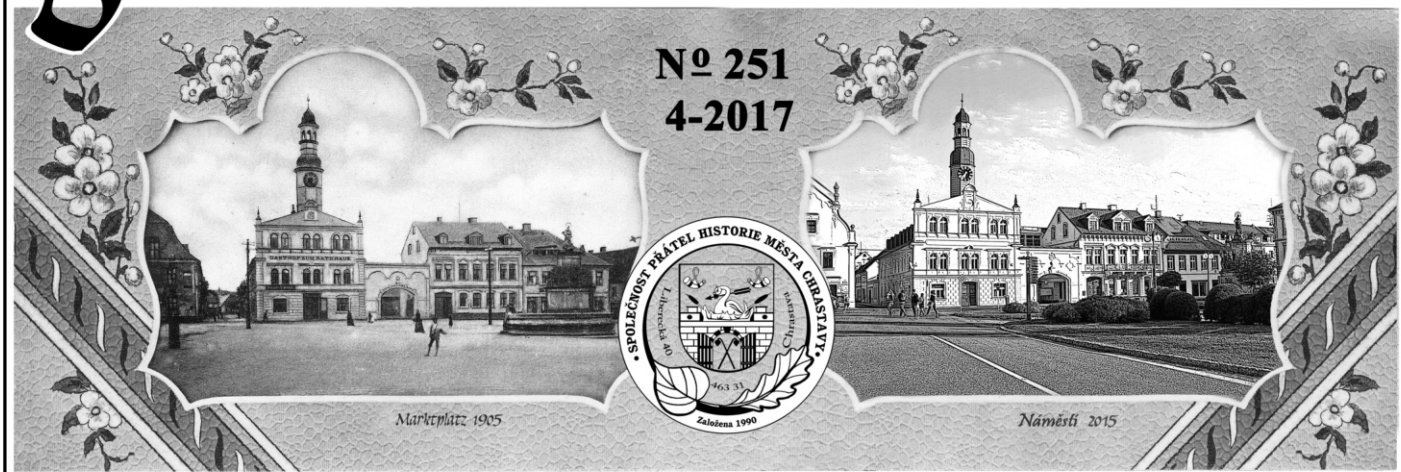

Bulletin společnosti přátel historie města Chrastavy

№ 251
4-2017

Okresní chorobinec – domov důchodců – dětský domov Z historie budovy čp. 438 ve Školní ulici (1. část)

Výstavba budovy dnešního dětského domova je spojena s rozvojem zdravotní péče v chrastavském soudním okrese. Lékařskou péči u nás v dřívějších dobách vykonávali lazebníci (provozovatelé lázní). Podle nařízení císařovny Marie Terezie z roku 1754 musel každý ranhojič a lazebník složit odbornou zkoušku před komisí předtím, než si ve městě otevřel praxi. Dekret z roku 1773 stanovil, že holiči a lazebníci, kteří se řádně vyučili, mohli používat označení chirurg nebo ranhojič. Lékaři, kteří působili v Chrastavě, jsou známi teprve od 18. století. Jako první je v letech 1790 – 1830 jmenován ranhojič Damian Schroff, který provozoval lazebnictví na náměstíčku před pozdějším skladem podniku Nábytek (Sepp), dřívě Schroffplatz.

Jeho synem byl proslulý lékař Karl Damian rytíř von Schroff (1802 - 1887), který působil např. jako primář ústavu pro choromyslné v Praze, profesor teoretické medicíny na univerzitě v Olomouci a od roku 1855 jako rektor vídeňské univerzity. Jeho bratr Dr. Emanuel Stefan Schroff (1799 - 1856) se stal štábním polním lékařem a profesorem lékařské kliniky na císařské Josefské akademii, byl stálým členem ve vojenském zdravotním výboru a v císařské radě.

Zdravotnictví začalo být v našich končinách organizováno v 19. století. Chrastava patřila ke zdravotnickému okrsku Mladá Boleslav, kterému předsedal úřední lékař (zdravotní rada, physikus). V roce 1850 získalo město Liberec vlastní statut a jmenovalo svého městského lékaře. Tuto funkci v letech 1888 - 1905 zastával chrastavský lékař a chirurg Dr. Alois Harnisch.

První lékárnou v Chrastavě otevřel v roce 1824 Mag.Pharm. Wenzel Sieber. Na konci 19. století se v Chrastavě usadil první dentista.

V roce 1905 byl založen Spolek pro zdravotní péči. Ošetřování postižených se zpočátku ujalo zdravotní oddělení Sboru dobrovolných hasičů, který byl založen v roce 1867. Vedoucí sboru Franz Selinger v roce 1922 pomocí sbírky zajistil koňmi tažený záchraný vůz. Brzy na to se podařilo zajistit nosítka opatřená koly. Tak mohl být nemocný nebo zraněný rychle dopraven do liberecké nemocnice. Spolek se v té době nazýval „Sbor dobrovolných hasičů a záchraná společnost“.

Selinger v roce 1928 korunoval svou dlouholetou činnost obstaráním záchraného auta (sanitky). Školení pro dobrovolníky průběžně zajišťovali lékaři. Po roce 1938 převzal toto vybavení Červený kříž. Úřadovna Červeného kříže byla ještě v roce 1944 ve staré škole (Školní 125). Byla zamýšlena jako stanice první pomoci při případných leteckých útocích a zajišťovala také porodní a poporodní péči především pro zahraniční pracovnice. Stanici tvořilo pět místností, měla stálou telefonní přípojku. Péči zajišťovala porodní asistentka a tři střídající se lékaři.

Příslušná nemocnice (špitál) pro naše město byla v Liberci. Byla otevřena v roce 1848 jako „Stephans-Hospital“ a v roce 1859 byla vyhlášena všeobecnou veřejnou nemocnicí. V roce 1904 byla s 330 lůžky druhou největší všeobecnou nemocnicí v Čechách.

Od dob Marie Terezie se rovněž datují počátky organizované péče o chudé. První chudobinec nechalo naše město ve spolupráci s hrabětem Clam-Gallasem zřídit v roce 1769, býval v ulici Víta Nejedlého (dříve Führichgasse, dům už nestojí). V roce 1850 město za stejným účelem pořídilo dům čp. 289 ve Vítkovské ulici. Kolem roku 1880 nesl tento chudobinec název Špitál arcivévodny Rudolfa. V roce 1919 zde byla zřízena česká škola. Obec Dolní Chrastava měla své zařízení pro chudé na adrese Nádražní 108.

Přechod od „špitálů“ k čistě dobročinným zařízením představovaly tzv. „Siechenhäuser“ (chorobince, chudobince, starobince, domovy pro dlouhodobě nemocné) určené pro nešťastníky, kteří v důsledku nevy léčitelné nemoci nemohli pracovat a zajišťovat si obživu. Soudní okres Chrastava zřídil v roce 1912 v našem městě také takový dům.

Bylo to vzorové a velkorysé zařízení (viz foto).

Objekt chorobince v roce 1911.

Z daleka viditelná budova „zámeckého“ typu korunovaná ve svém středu kopulovitou věžičkou se zdvihá nad školou u kostela (dříve chlapecká škola). Na základě rozhodnutí okresní rady z roku 1911 a pod vedením starosty města Wenzela Neumanna, byla stavba této budovy realizována stavebním mistrem Ing. Robertem Peukerem a dokončena 15. července 1912. Po vybavení interiéru budovy v pozdním podzimu téhož roku poskytla budova místo až pro 120 žadatelů, kteří byli podle určitého klíče vybíráni z chrastavského soudního okresu. Ve sklepech budovy byla umístěna velká moderní kuchyně, koupelny pro svěřence a sestry, sklady pro potraviny, uhlí a ústřední topení. V přízemí byl byt domovníka, kancelář správce, přijímací místnost a byt vrchní sestry, klubovna, ložnice a jídelna sester. V prvním a druhém patře, které byly přístupné prostřednictvím dvou širokých žulových schodišť, se nacházely dvou a čtyřlůžkové pokoje svěřenců, na jedné straně pro ženy a na druhé pro muže. Do každého poschodí byly ze sklepa zavedeny výtahy, které sloužily pro dopravu jídla, nádobí a prádla. Každá místnost byla mimo postele vybavena také nočními stolky, skříněmi na šaty, stoly a židlemi. Vkusně zařízená domácí kaple ve 2. podlaží umožňovala starým lidem denně, ale dobrovolně, návštěvu bohoslužby zajišťovanou chrastavskou farností. Umístění budovy bylo ideální - z jedné strany poskytovala výhled na Lužické a z druhé na Jizerské hory. Nemocným obyvatelům, kteří už nemohli navštívit město, sloužila velká nádherná zahrada s lavičkami a zahradním altánem.

Tento „okresní chorobinec“ byl tehdy nejmodernějším zařízením svého druhu a neměl srovnání od severních přes západní Čechy až po Cheb.

O obyvatele pečovalo až osmnáct sester z Kongregace sv. Hedviky (se sídlem ve Vratislavi / Wrocław, dříve Breslau). V létě r. 1912 přišly do Chrastavy první čtyři sestry, domov měl tehdy 86 míst. Do roku 1918 přišly další dvě sestry. Po vzniku Československa v roce 1918 státní úřady povolily vykonávat zaměstnání pouze českým sestrám, které nesměly podléhat žádným zahraničním představeným. Aby nebyla opuštěna tato oblast služby Kongregace, v tomto velkém domě s pořízeným vlastním vybavením a s domácí kaplí, obsadila česká provinční Matka představená Justina Michalík dne 19. ledna 1928 Dům pro dlouhodobě nemocné sestrami z české provincie.

Některé prameny uvádějí, že po roce 1938 byl dům přeměněn na starobinec (domov důchodců), snad pro movitější klientelu.

Za druhé světové války a v poválečné době působilo v tomto starobinci patnáct sester. V roce 1943 bylo v domě 120 starých lidí.

Po skončení války tábořili na louce před starobincem sovětští vojáci, kteří často přicházeli do domu pro vodu a pro jiné potřebné věci. Nedošlo však k žádným výtržnostem. Důstojníci si u vojáků vynutili respekt k církevnímu zařízení.

Základní kámen v suterénu budovy s letopočtem 1910.

Nápis „Robert Peuker Baumeister Kratzau“ na omítce zvýšeného suterénu budovy.

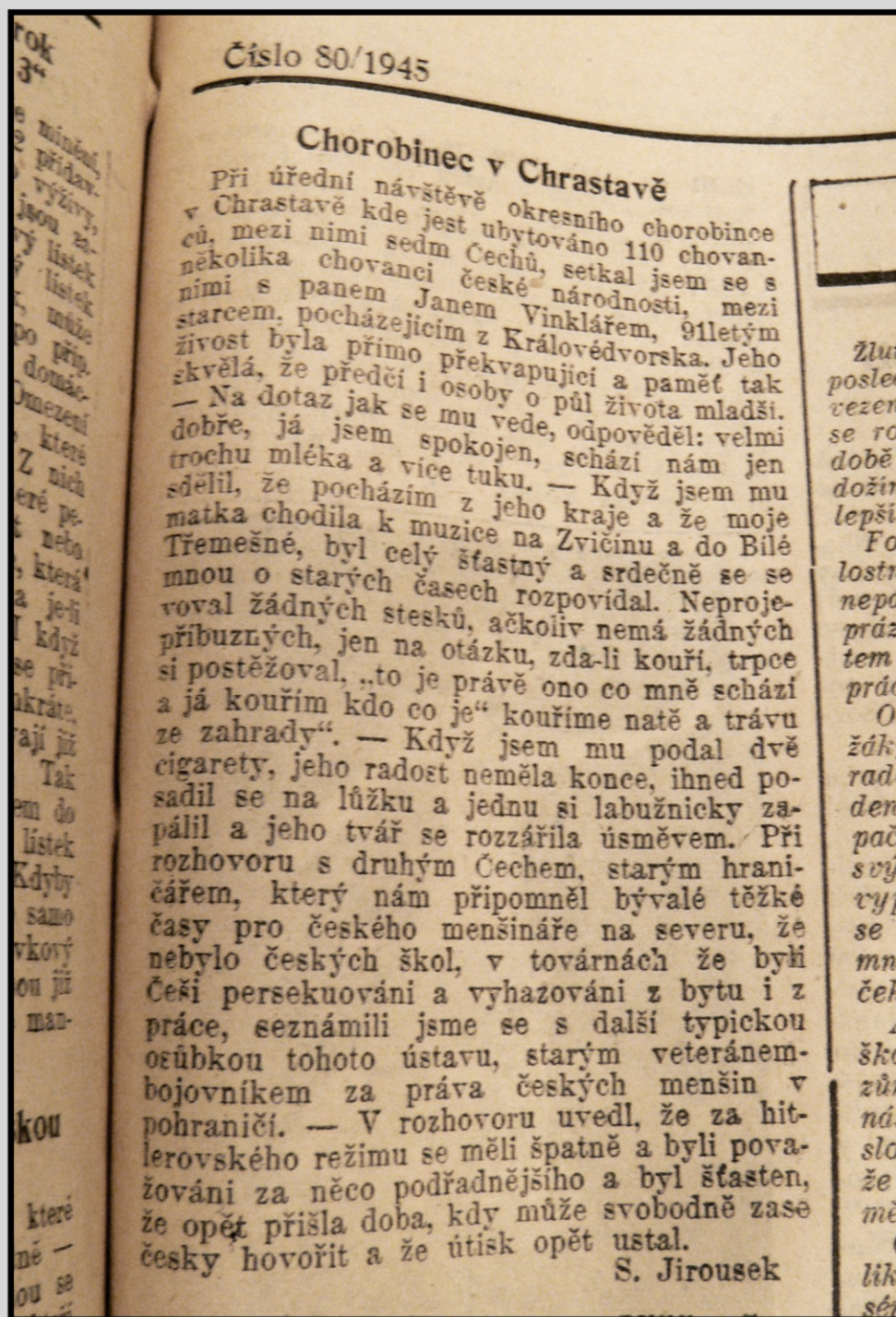

Interiér ústavní kaple .

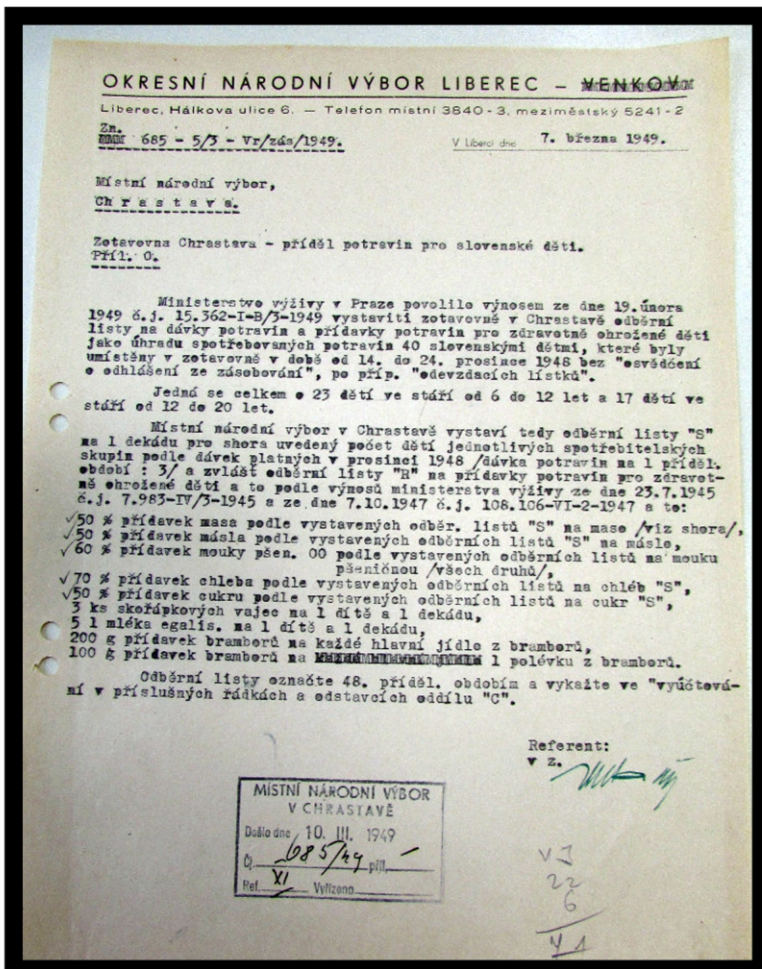
Fotografie budovy asi z 30. let 20. století z různých úhlů pohledu.

Ke 31. březnu 1946 bylo v ústavu ošetřováno 69 osob, z toho bylo 30 českých pacientů. V červenci 1946 deník Stráž severu uvádí: „Rada MNV v Chrastavě žádá o zřízení poboč. nemocnice v dosavadním chrastavském starobinci, který se v nejbližší době uvolní odsunutím přestárlých Němců. Nemocnice by byla velkou úlevou pro liberecký ústav, který je přeplněn, a současně by pacientům chrastavského obvodu poskytla dokonalé lékařské ošetření, preventivní léčbu i potřebné operativní zákroky...“. 3. září v deníku vychází článek: „O poboční nemocnici v Chrastavě. V těchto dnech jsou odsunováni Němci také z okresního chorobince v Chrastavě. Tím bude uvolněna jedna z nejhonosnějších budov v celém okolí, jež má celkem 57 místností. Jedná se o to, aby v budově byla zřízena pobočná nemocnice. Tím by byla zdokonalena a zjednodušena lékařská služba rozsáhlého chrastavského obvodu.“

Další článek však již uvádí, že nabídka okresní nemocnici na zřízení pobočného ústavu nebyla přijata z důvodu nedostatku lékařského a ošetřovatelského personálu a protože Chrastava má dobré spojení s Libercem. 24. září 1946 musely na příkaz státu starobinec opustit řádové sestry a filiálka jejich kongregace byla zrušena. 16. ledna 1947 se ve Stráži severu píše: „Krásná budova okresního chorobince v Chrastavě, která má přes 50 místností, zeje nyní po odsunu německých chovanců prázdnou. ONV Liberec – venkov, který má budovu ve správě, uvažuje o jejím brzkém osídlení. Pravděpodobně tu bude zřízen Dětský domov. K tomu se budova s rozsáhlou zahradou, postavená výhodně za městem, výborně hodí, obzvláště také proto, že v blízkosti je hřiště místního SK a moderní městské koupaliště.“

Výnos ONV v Liberci ze 7.3.1949 – přiděl potravin pro slovenské děti.

Začátkem roku 1949 je objekt zmiňován jako „Zotavovna Zemského ústředí péče o mládež Praha“ v Chrastavě a „okresní sociální ústav“, v souvislosti s přidělováním potravin a šatstva. Konkrétně je zmíněn pobyt 40 slovenských dětí v prosinci 1948. Některé prameny dům v poválečném období zmiňují jako sirotčinec.

V říjnu roku 1949 zde byl zřízen Domov řeckých dětí, v letech 1956 - 1959 byl v objektu internát a škola pro 100 dětí z Vietnamu. Ale o tom až v některém z dalších vydání Bulletinu.

Připravili: Petr Medřický, Miloslava Stavinohová

Detail ze vstupních dveří budovy - foto z roku 2016.

Pohlednice vydaná kolem roku 1915. V popředí chlapecká škola, v pozadí budova chorobince z ptačí perspektivy.

Literatura a další prameny:

- 1) Schwertner R., Kratzau – Schicksal einer sudetendeutschen Stadt, Mannheim 1966, str. 388 – 389, překlad Z. Smrkovský 2016
- 2) Süssenbeková M.F., Stručný nástin dějin Kongregace sester sv. Hedviky v českých zemích, bakalářská práce, Olomouc 2005, kapitola 4.2.27: Chrastava (1912/1928 – 1946)
- 3) Stavinohová M., Historie zdravotní péče v Chrastavě, Bulletin Společnosti přátel historie města Chrastavy, č. 226 (06/2014)
- 4) Stráž severu, deník, Liberec, ročníky 1945 až 1947
- 5) Materiály Státního okresního archivu v Liberci, Archiv města Chrastavy

Bulletin Společnosti přátel historie města Chrastavy

Nº 251 bylo vydáno v dubnu 2017

Vydává jako přílohu Chrastavských listů a pro svoji potřebu Společnost přátel historie města Chrastavy. Toto číslo připravili: Petr Medřický, Miloslava Stavinohová a Jana Zahurancová.

Napsat nám můžete na e-mail: sphmch@volny.cz

